

Mossefossens Venner

Postboks 546 – 1503 Moss

NVE – konsesjonsavdelingen
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

Moss 30.10.2016

Uttalelse til søknad om endring av manøvreringsreglement for Vansjø

Mossefossens Venner (MV) ble stiftet i kulturminneåret 1997, som en oppfølging av at "Mossefossen og området rundt" ble valgt til byens fremste kulturminne. MVs primære formål er å fokusere på kulturminnene, kulturhistorien og andre forhold av betydning for allmennheten i Mossefossens nærområder, men, også i vassdraget ovenfor. "Mossefossen" fikk flest stemmer på landsbasis og fikk en pris for dette ved avslutningen av den landsdekkende kulturminnestafetten samme år. Mossefossen grunnla byen, og området var byens vugge. "Konventionsgården, Mossefossen og Møllebyen" ble valgt til byens tusenårssted i år 2000. Mossefossens Dag - 14. august - er offisiell flaggdag i Moss.

Foreningens leder har hele livet vært ivrig bruker av Vansjø i ferier og fritid, og har som ansatt ved fylkesmannens miljøvern avdeling i mange år vært involvert i behandling av ulike miljøraker i vassdraget - bl.a. i høringer om manøvreringsreglementet. Flere av de øvrige i foreningens styre har også gode kunnskaper og lang erfaring fra ferdsel i vassdraget. Vi følger nøye med på praktiseringen av manøvreringsreglementet.

Biologisk mangfold

MV har fra starten også vært opptatt av fossens og vassdragets betydning for folkehelsen (LA-21, kultur- og naturopplevelse, friluftsliv, trivsel m.m.), og av det biologiske mangfoldet i og langs elva. MV var tidlig ute med å fokusere på glassåls oppgangsmuligheter, og har i det siste engasjert oss i gyte- og oppvekst vilkår for laks og sjøørret nedstrøm fossen. Det er fra faglig hold påpekt behov for en betydelig økt minstevannføring – dels for å sikre lokkevann for glassål, og i tillegg bedre livsvilkårene for den lokale bestand av laks og sjøørret. Til orientering oversendes to foredrag. "La elva leve" av Trine Lise Heilmann, og "Fiskearter og tilrettelegging for fisk i nedre del av Mosseelv/Lille elv" av fiskeforvalter Leif Roger Karlsen.

Hyppe og brå start og stopp av kraftverket observeres som svært uheldig i gyteperioden for laks og sjøørret. Krav om en stabil minstevannføring fra dammen og ned i denne perioden vil dempe problemet. Hensynet til det biologiske mangfoldet er svært dårlig belyst og ivaretatt i søknaden.

Det er positivt at tiltaket for oppvandring av glassål nå omsider ser ut til å fungere. Åle ledernes tilstand og funksjon kan imidlertid kontrolleres og vedlikeholdes bedre.

Oppvandringen er foreløpig meget beskjeden i forhold til den massive oppvandring som ble observert før kraftverket ble bygget. Etter hvert som innsiget og oppvandringen forhåpentlig øker, bør det vurderes om det er behov for supplerende tiltak for å sikre at "all" ål finner en vei opp til Vansjø. Siden ålen må antas å være en truet art i mange år framover, er det sterkt å beklage at det ikke også er gitt pålegg om tiltak som effektivt hindrer at utvandrende ål drepes i kraftverket.

NVE bes også vurdere evt. negative effekter og lovligheten (vassdragslov, lakselov) av å fjerne det meste av vegetasjonen (som nylig er gjennomført som ledd i boligbygging på Verket), samt muligheten for å gi pålegg om tiltak i og langs elveløpet for å tilrettelegge bedre for biologisk mangfold generelt, og for ål, laks og ørret spesielt.

Senkning av vannstand

De største reguleringsinngrep og bestemmelser, som ble iverksatt i andre halvdel av 1800-tallet, la hovedvekten på å avveie konfliktene mellom kraftproduksjon, og grunneiernes ønske om å redusere oversvømmelse av jordbruksarealer. Det var de naturgitte trange partier og stryk i Mosseelva som var problemet. Kort oppsummert kan det konstateres at de utsprengninger og dam løsninger som ble iverksatt, bidro til å senke Vansjø med 1 – 1,5 meter, og at varighet av oversvømmelser ble noe redusert.

Innsjøsenkningen medførte imidlertid at det ble dyrket opp nye 4000 da av de lavtliggende arealer, som tidligere var grunne deler av innsjøen. Det er, naturlig nok, disse arealer som nå blir mest berørt av de oversvømmelser vi kan oppleve enkelte år, og som brukes som argument for ytterligere senkning av innsjøen. Det er viktig å erkjenne dette historiske bakteppet når det nå ønskes ytterligere senkning, som igjen kan gi grunnlag for nye krav om senkning fra kommende generasjoner.

De manøvreringsendringer det nå søkes om vil innebære en reell senkning av den midlere vannstand over året:

- HRV skal senkes fra 2,98 til 2,70.
- Laveste sommervannstand skal senkes fra 2,30 til 2,15.
- Erfaringene til nå har vist at det i praksis ikke er mulig å heve sommervannstanden til 2,60 etter en sterk ned tapping på forsommeren.
- Vintervannstand skal senkes fra 2,10 til 1,80/1,50

Regulanten har dessuten i prøveperioden i stor grad lagt vannstanden nærmere den laveste enn den øvre grense, der det er angitt intervaller. Redusert vannstand har vært merkbar.

Konsekvensene, på kort og lang sikt, av denne senkningen er dårlig belyst i søknaden. Senkningen harmonerer dessuten dårlig med EUs vanddirektiv, som gir føringer om å tilstrebe gjenoppretting av naturtilstanden.

Hevingen av sommervannstanden, i reglementet fra 1983, var i hovedsak miljøfaglig begrunnet med at høyere sommervannstand vil bidra til å redusere algevekst og gjengroing, samt bedre framkommeligheten for båter. For å kunne ivareta disse viktige samfunnshensyn, og samtidig oppnå bedre vannutskifting i Mosseelva/Nedre Vansjø, samt sikre minstevannføring nedstrøms fossen, må vannstanden heves på forsommeren - f. eks.

til 2,80. Det kan gi mulighet for å unngå å senke vannstanden til under 2,30 på sensommeren.

Det bør også utredes om tidspunktet for å starte tappingen kan utsettes minst en måned. Dagens sterke ned tapping fra 20. aug. bidrar til en betydelig av reduksjon av båtsesongen.

Kanopadling

Den relativt sterke ned tapping som nå praktiseres i mai/juni og august/september sammenfaller i stor grad med den mest aktive tid for kanopadling for skoleklasser fra barneskolene i Moss og omegn. Dette byr på krevende utfordringer for uøvede elever, og innebærer store konflikter mellom kanopadlere og motorbåter. Når det er sterk strøm, og barn, som padlere på kryss og tvers i trange, krappe elvesvinger, møter store motorbåter, med behov for styrefart, oppstår det ofte farlige situasjoner.

Det ser ikke ut til at Moss kommune i sin søknad har fokusert tilstrekkelig på dette ganske alvorlige problem.

Usikker is

Den sterke ned tapping som nå er praktisert i vinterperioden de senere år, har, sammen med gradvis mildere vintre, bidratt til å gjøre Vansjø isen mer usikker og farligere å bruke som arena for bl.a. ski, skøyter og isfiske. Dette er sterkt å beklage. I vintre med lite/ingen snø i skogs løypene, har Vansjøisen vært et viktig alternativ. Vintertapping under 2,10 etter 1. des. (som er fastsatt i reglementet fra 1983) bidrar til at det raskere oppstår råk dannelser i trange/grunne partier der dette tidligere var et mindre problem. Et par drukningsulykker i nyere tid kan skyldes dette. Sterk ned tapping startes også uten at allmennheten blir varslet. Det anbefales derfor på det sterkeste å kreve en stabil vintervannstand på minimum 2,10 opprettholdes, at sterk vinter tapping bør søkes unngått, og at slik tapping i så fall varsles i lokale og sosiale medier.

Konsekvenser av klimaendringer

I tillegg til at Vansjø isen bli stadig tynnere og isleggingen varer kortere, observeres også andre endringer og trender som bør få betydning for den framtidige manøvreringen. Stadig mindre snømengder og mildere vintre medfører bl.a. at vårflommene blir mindre og kommer tidligere. Behovet for sterk ned tapping før en mulig vårflokk blir derfor etter hvert mindre. Mindre nedbør i sommermånedene vil gjøre det stadig vanskeligere å oppnå høy sommervannstand etter sterk ned tapping på forsommeren. Dette er eksempler på forhold som tilsier at reguleringen i framtiden i vesentlig større grad må baseres på nye prognoser for endringer i nedbørens års variasjoner og eventuelle endringer i flomtidspunkter over året. Siden klimaendringene kan komme raskere enn vi forventer, bør det nå evt. gis tillatelse til endringer av manøvreringsreglementet med kortere varighet - for eksempel 10 år - slik at endringer av reglementet kan skje hyppigere og i takt med erfaringer og nye prognoser.

Fra industribakgård til naturoase

Når man nå evt. skal endre manøvreringsreglementet, er det viktig at det tas vesentlig større hensyn til at arealbruken på begge sider av elva nedenfor og ovenfor fossen nå er i ferd med å endre karakter i vesentlig grad. En tidligere nærmest slumpreget, forurenset og forsøplet industribakgård, som få kom i kontakt med, kan snart bli endret til en kulturhistorisk, naturskjønn attraktiv oase, til stor glede for nærområdets og byens innbyggere - beliggende

midt i byens sentrale strøk. En stabil minstevannføring vil få stor betydning for en sterkt økende befolknings naturopplevelse, trivsel, glede og stolthet når man ferdes i området.

Folkehelse aspektet og allmennhetens interesser må nå tillegges minst like stor vekt som hensynet en liten reduksjon av en beskjeden kraftproduksjon, og bekymring for ulemper for et fåtall grunneier rundt Vansjø.

Praktisering av manøvreringsreglementet

I tillegg til at konsesjonen og gjeldende reguleringsreglement i utgangspunktet primært er til fordel for kraftproduksjonen og landbruket, ser vi at dette forhold forsterkes ved at ansvarlig regulant i en årrekke systematisk ser ut til favorisere de samme interesser. Regulanten bør nå pålegges å fungere som uhildet, slik det var tidligere, og ta vesentlig større hensyn til de øvrige, viktige samfunnsinteresser som påvirkes av reguleringen.

Varig vernet vassdrag?

Vansjø- Hobølvasdraget ble i 1973 tatt med i "Verneplan for vassdrag".

Hovedbegrunnelsen for dette var ikke bare å sikre mot videre kraftutbygging, også ivareta de store rekreasjonsinteressene i vassdraget.

Disse interessene er nå blitt enda større og er stadig økende. Det oppfordres derfor til å trekke fram verneplanen, og sjekke om konsesjonen og tilhørende manøvreringsreglement er i samsvar med verneplanens intensjoner og utviklingen av rekreasjons- og andre samfunnsinteresser i vassdraget.

Det er positivt at berørte parter jevnlig holdes orientert om reguleringen via e-post, og MV deltar gjerne på kontaktmøter som arrangeres med representanter for berørte aktører og parter.

MV mener at denne uttalelse inneholder flere viktige momenter og argumenter som bør bidra til vesentlige endringer i det omsøkte manøvreringsreglement. Flere forhold og problemstillinger er mangelfullt eller ikke utredet og vurdert. Moss kommune oppfordres derfor til å trekke søknaden, eller i det minste be NVE avvende behandlingen av søknaden til hele saken er vesentlig bedre utredet og vurdert både faglig og politisk.

Om ønskelig kan vi ettersende et sammendrag av denne uttalelsen.

Med vennlig hilsen Mossefossens Venner

Per Arild Simonsen
leder

Gjenpart sendes:

- Moss kommune
- Våler kommune
- Rygge kommune
- Råde kommune
- Fylkesmannen i Østfold
- Østfold fylkeskommune
- Vannområdeutvalget Morsa
- Miljødirektoratet
- Mossefossen kraftverk
- Vansjø grunneierlag
- Vansjø Båtforening
- DNT Vansjø
- Mossemøllene Eiendom AS
- Höegh Eiendom
- GLB
- Gruppelederne for de politiske partier i bystyret